

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.1/18>

Говорун Є.О.

Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗУПИНЕННЯ ПЕРЕБІГУ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню проблематиці зупинення перебігу строків досудового розслідування. Зазначено, що з часу винесення постанови про зупинення до винесення постанови про його відновлення строк досудового розслідування зупиняє свій перебіг на час прийняття такого рішення. Правильність обчислення строків за умови зупинення досудового розслідування є необхідним для обчислення загального строку досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Наголошено на тому, що кримінальне процесуальне законодавство регламентує саме зупинення кримінального провадження, розрізняючи поняття «розшук підозрюваного» та «зупинення досудового розслідування», які не є тотожними. За умови зупинення досудового розслідування строк досудового розслідування зупиняє свій перебіг на час прийняття такого рішення. Проте коли приймається рішення про розшук підозрюваного (без зупинення досудового розслідування) слідчі дії проводяться у загальному порядку, отже, строк досудового розслідування продовжується.

Звернено увагу на те, що повідомлення про підозру є обов'язковою умовою прийняття рішення про зупинення досудового розслідування. Одночасно в разі зупинення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо декількох підозрюваних строк досудового розслідування повинен обчислюватися окремо щодо кожного з підозрюваних.

Також досліджено наслідки оскарження постанови про зупинення. Проаналізовано судову практику обчислення строків досудового розслідування у кримінальному провадженні, у якому приймалось рішення про зупинення. Встановлено, що в разі задоволення судом клопотання про скасування постанови про зупинення, ймовірніше, у такому провадженні закінчаться строки, отже, кримінальне провадження підлягатиме закриттю на підставі ст. 284 КПК України. Однак навіть за умови скасування постанови про зупинення досудового розслідування у провадженні вже є підозрюваний. При цьому, як відомо, вже на момент повідомлення особі про підозру більшість слідчих дій проведено та зібрано докази вчинення такою особою кримінального правопорушення.

Запропоновано в разі скасування постанови про зупинення у провадженнях, строк досудового розслідування у яких уже закінчився, приймати рішення про продовження строку досудового розслідування або ж у передбаченому КПК України порядку звертатися до суду з клопотанням про поновлення строку звернення та продовження строку досудового розслідування.

Ключові слова: строки, досудове розслідування, обчислення строків, зупинення досудового розслідування, підозрюваний.

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК України, строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження, строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 290 цього Кодексу, не включа-

ється у строки, передбачені цією статтею. Однак правильність обчислення строків за умови зупинення досудового розслідування є необхідним для обчислення загального строку досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зупинення досудового розслідування розглядалися в роботах Ю.М. Грошевого, О.В. Каплі-

ної, В.М. Бикова, Ю.А. Гришина, В.Д. Ломовського, І.А. Малютіна, Є.В. Расчотнова та інших науковців, які займалися окремими аспектами цього інституту кримінального процесуального права. Зурахуванням положення КПК України щодо регулювання строків досудового розслідування деякі положення інституту зупинення досудового розслідування отримали інше законодавче закріплення і сьогодні, на жаль, є недостатньо вивченими.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз строків досудового розслідування у кримінальному провадженні, у якому приймалось рішення про зупинення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийняття рішення про зупинення досудового розслідування є одним із видів переривання строку. Порядок зупинення досудового розслідування регулює глава 23 КПК України.

Досудове розслідування зупиняється вмотивованою постановою прокурора або слідчого за погодженням з прокурором, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Копія постанови надсилається стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які мають право її оскаржити слідчому судді (ч. 4 ст. 280 КПК України).

Слід звернути увагу на те, що ця норма регламентує саме зупинення кримінального провадження, розрізняючи поняття «розшук підозрюваного» та «зупинення досудового розслідування», які не є тотожними.

До зупинення досудового розслідування слідчий зобов'язаний виконати всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також усі дії для здійснення розшуку підозрюваного (ч. 2 ст. 280 КПК України).

В разі зупинення досудового розслідування на підставі ст. 280 КПК України проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного (ч. 5 ст. 280 КПК України). За такої умови строк досудового розслідування зупиняє свій перебіг на час прийняття такого рішення. Проте інакше, коли приймається рішення про розшук підозрюваного (без зупинення досудового розслідування), слідчі дії проводяться у загальному порядку, отже, строк досудового розслідування продовжується.

Щодо відновлення досудового розслідування, то ст. 282 КПК України визначає, що зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо підстави для

його зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва), а також у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. Копія постанови про відновлення досудового розслідування надсилається стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Зупинене досудове розслідування також відновлюється у разі скасування слідчим суддею постанови про зупинення досудового розслідування. Відомості про відновлення досудового розслідування вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Ми поділяємо думку Д.М. Аніщенко про те, що інститут зупинення досудового розслідування кримінального провадження – це сукупність однорідних кримінально-процесуальних норм, що регламентують перерву строків досудового розслідування і провадження слідчих (розшукових) дій, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного [2, с. 96].

Ключовим є посилання законодавця на повідомлення особі про підозру (ч. 1 ст. 280 КПК України), тобто лише після такої слідчої дії можливе зупинення досудового розслідування та, як наслідок, зупинення перебігу строку досудового розслідування.

Як зазначає Н.В. Бублик, повідомлення про підозру є обов'язковою умовою прийняття рішення про зупинення досудового розслідування [3, с. 273].

Щодо цього Є.В. Расчотнов у своєму дисертаційному дослідженні обґрунтовано дійшов висновку, що, відповідно до тлумачення терміна «умови», вбачається, що, за КПК України, умови зупинення досудового розслідування слід розуміти як виконання слідчим або прокурором низки певних процесуальних дій для законного прийняття рішення про таке зупинення. Ці умови слід поділяти на загальні й окремі. Головною загальною умовою є повідомлення особі про підозру або складення стосовно неї цього повідомлення. Вручати повідомлення слід виключно безпосередньо в руки підозрюваному, оскільки вручення його у спосіб для вручення повідомлень порушує права не лише підозрюваного, але й іншої, сторонньої, особи, якій це повідомлення вручають [9, с. 189].

Окремої уваги заслуговує зупинення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо декількох підозрюваних. Частиною 3 ст. 280 КПК України регламентовано,

що у якщо у кримінальному провадженні є два або декілька підозрюваних, а підстави для зупинення стосуються не всіх, то прокурор має право виділити досудове розслідування і зупинити його стосовно окремих підозрюваних, тобто, наприклад, за наявності у провадженні двох підозрюваних, один з яких переховується, провадження щодо такої особи виділяється в окреме провадження. У такому разі строк досудового розслідування у кожному з таких проваджень обчислюватиметься окремо та з урахуванням правил, передбачених ст. 217 КПК України.

Окремі науковці основними наслідками зупинення досудового слідства виокремлюють недопустимість проведення в кримінальній справі якихось слідчих дій; не зарахування в строк досудового слідства часу, що спливає після прийняття рішення про зупинення [4, с. 188].

Наведена точка зору була сформована ще до вступу в дію КПК України 2012 року, отже, її законодавче підґрунтя дещо змінилось. Так, відповідно до ч. 2 ст. 280 КПК України, після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Таким чином, аналізуючи цю норму, бачимо, що процес розслідування повністю не зупиняється, а щодо встановлення місцезнаходження підозрюваного слідчі дії продовжуються та мають бути ще активнішими, ніж до винесення постанови про зупинення.

Таким чином, правових наслідків, окрім перерви у провадженні досудового розслідування, отже, перебігу процесуальних строків, зупинення провадження за кримінальним правопорушенням не породжує. Аналогічної позиції дотримується І.А. Малютін [5, с. 5].

Отже, переривання перебігу строку досудового розслідування у зв'язку з винесенням у провадженні постанови про зупинення досудового розслідування можливе лише після повідомлення особі про підозру, тому за такої умови загальний строк розслідування складатиме 2 місяці з моменту підозри і до завершення досудового розслідування, а час, протягом якого було зупинене розслідування, не враховується до загального строку досудового розслідування.

Одночасно для правильності обчислення строків досудового розслідування слід не забувати норму ч. 2 ст. 281 КПК України, якою встановлено, що про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або зазначається в постанові про

зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 303 КПК України, законодавець передбачив, що на досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, у тому числі рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Ця норма працює сукупно з абз. 2 ч. 3 ст. 219 КПК України, згідно з чим строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається у строки, передбачені цією статтею.

Такі скарги слід подавати до слідчого судді місцевого суду, у межах юрисдикції якого перебуває орган досудового розслідування, протягом 10 днів з часу прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії. Скарга має бути розглянута слідчим суддею не пізніше 72 годин з моменту надходження, за винятком скарг на рішення про закриття кримінального провадження, які розглядаються у 5-денний строк. Розгляд скарг цієї категорії здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника, слідчого чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується, відсутність слідчого і прокурора не є перешкодою для розгляду скарги.

Рішення слідчого про зупинення досудового розслідування може бути оскаржене тільки під час досудового провадження, що вбачається зі змісту ст. 303 ч. 1 п. 2 КПК України, і таке рішення не може бути предметом окремого розгляду під час судового провадження, незалежно від того, коли сторона захисту дізналася про існування постанови про зупинення досудового розслідування.

Аналогічну позицію викладено Чернігівським апеляційним судом по справі від 24 січня 2020 року № 734/47/19 [6].

Найбільш правильно розглядати строки розслідування у провадженнях, у яких досудове розслідування зупинялось, у розрізі практики скасування судами таких постанов органу досудового розслідування, адже, як уже відомо, в разі скасування постанови про зупинення строк розраховується з моменту винесення такої постанови про

зупинення, отже, до моменту скасування зупинення, ймовірно, вже минуть 2 місяці та провадження підлягатиме закриттю.

Як приклад можна розглянути ухвалу Вищого антикорупційного суду від 15 липня 2020 року у справі № 991/4704/20, якою скасовано постанову про зупинення досудового розслідування. Скаржник зазначив, що під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження від 14 березня 2018 року № 4201800000000584 він ознайомився з постановою про зупинення досудового розслідування від 26 липня 2019 року. Мотивами для прийняття постанови про зупинення досудового розслідування слідчий зазначив, що повідомлення про підозру ОСОБА_1 направлено запитом про міжнародну правову допомогу компетентним органам Латвійської Республіки для вручення ОСОБА_1, виконання якого досі триває. Також триває виконання інших запитів про міжнародну правову допомогу. Розглянувши матеріали справи, заслухавши доводи у судовому засіданні, слідча суддя дійшла висновків, що, дійсно, станом на момент прийняття постанови орган досудового розслідування звертався до інших країн із запитами про міжнародну правову допомогу. Проте як доказ надсилання цих запитів було надано звернення Генеральної прокуратури України до компетентних органів інших країн; ці запити датовані 2014 роком. Водночас детектив не надає підтвердження того, що у кримінальному провадженні є будь-який розвиток обставин щодо виконання цих запитів: чи був зворотній зв'язок компетентних органів щодо цих запитів, чи надсилювалися запити повторно. З урахуванням того, що з моменту надсилання запитів про надання міжнародної правової допомоги минуло вже майже 6 років (та майже 5 років станом на момент прийняття оскаржуваної постанови), слідча суддя не бачить підстав вважати, що постанова про зупинення досудового розслідування від 26 липня 2019 року може обґрунтовувати зупинення кримінального провадження тим, що існують невиконані запити про надання міжнародної правової допомоги. У будь-якому разі така тривалість досудового розслідування видається не виправданою [7].

Отже, незважаючи на невиконані запити на міжнародно-правову допомогу у провадженні, слідчою суддею скасовано постанову про зупинення, і, як ми розуміємо, з моменту зупинення до моменту скасування вже минуло 11 місяців та 19 днів, отже, всі можливі строки розслідування, передбачені ст. 219 КПК України, вже пройшли.

Таким чином, за відсутності строків розслідування кримінальне провадження підлягатиме закриттю на підставі ст. 284 КПК України.

Шляхом прийняття рішення про закриття слідував слідчий Шевченківського ВП ГУНП у Харківській області у кримінальному провадженні № 42019221090000292, у якому суд скасував постанову про зупинення досудового розслідування. Так, слідчий суддя, розглядаючи скаргу сторони захисту, встановив, що підставою для зупинення досудового розслідування кримінального провадження є оголошення ОСОБА_1 в розшук та те, що його місцезнаходження невідомо. Водночас у судовому засіданні встановлено, що ОСОБА_1 проживає за адресою: АДРЕСА_1, систематично отримує пошту, в тому числі від слідчого, за цією адресою, що підтверджується матеріалами справи; працює заступником директора із загальних питань Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна НАУ, за місцем своєї роботи також отримує повістки від слідчого, що підтверджено слідчим у судовому засіданні. Крім того, сам факт подачі ОСОБА_1 власноруч підписаного клопотання через канцелярію суду з проханням скарги захисника задовольнити, спростовує доводи постанови слідчого, що останній переховується від слідства, а його місцезнаходження невідоме. Прокурором та слідчим доказів, які б спростовували доводи скарги та підтверджували обставини, які є підставою для зупинення кримінального провадження, слідчому судді не надано [8].

На момент скасування постанови слідчого про зупинення у провадженні з моменту повідомлення особі про підозру вже минуло 3 місяці та 24 дні, отже, строк досудового розслідування вже скінчився. Як наслідок, слідчим 22 вересня 2020 року прийнято рішення про закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування.

Однак навіть за умови скасування постанови про зупинення досудового розслідування у провадженні вже є підозрюваний. При цьому, як відомо, вже на момент повідомлення особі про підозру більшість слідчих дій проведено та зібрано докази вчинення такою особою кримінального правопорушення. Якщо уявити, що у такому провадженні у якийсь момент скасовано постанову про зупинення досудового розслідування, строк розслідування скінчився, а провадження закрито у зв'язку із закінченням строку, тобто ми маємо ситуацію, за якої винна особа уникла кримінальної відповідальності за вчинене нею правопорушення, отже, порушено

завдання кримінального провадження, передбачене ст. 2 КПК України.

Висновки. Водночас сьогодні чинний КПК України передбачає можливість зупинення досудового розслідування лише після повідомлення особі про підозру та відсутня альтернатива, яка була передбачена в пункті 3 частини першої статті 206 КПК України 1960 року, а саме можливість зупинення досудового розслідування, коли не встановлено особу, яка вчинила правопорушення. Внаслідок браку цієї норми слідчі, які здійснюють досудове розслідування, переважані, тому що, не маючи можливості зупинити розслідування, в умовах стрімкого збільшення кількості кримінальних проваджень вони

постійно проводять процесуальні дії, спрямовані на встановлення особи, яка вчинила злочин.

З цієї ситуації ми вбачаємо, окрім прийняття рішення на підставі ст. 284 КПК України про закриття кримінального провадження, йти шляхом винесення постанови про продовження строку досудового розслідування або ж у передбаченому КПК України порядку звернення до суду з клопотанням про поновлення строку звернення та продовження строку досудового розслідування. Отже, в разі продовження строку розслідування буде збережено всі докази у провадженні, які будуть допустимими та, як наслідок, у подальшому можна буде скерувати обвинувальний акт щодо винної особи до суду.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями на 1 липня 2020 року : офіційний текст. Київ : Альтера, 2020. 342 с.
2. Аніщенко Д.М. Історичний розвиток інституту зупинення досудового розслідування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 1 (39). С. 194–197. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=dp_2013_1_42 (дата звернення: 20.12.2020).
3. Бублик Н.В. Процесуальний статус особи, щодо якої обвинувальна діяльність здійснюється без повідомлення про підозру. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 5. С. 270–274.
4. Грошевой Ю.М., Вапнярчук В.В., Капліна О.В., Шило О.Г. Досудове розслідування кримінальних справ : навчально-практичний посібник. Харків : ФІНН, 2009. 328 с.
5. Малютін І.А. Підстави та процесуальний порядок зупинення попереднього розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2000. 19 с.
6. Ухвала Чернігівського апеляційного суду від 24 січня 2020 року у справі № 734/47/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87159861> (дата звернення: 05.01.2021).
7. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 15 липня 2020 року у справі № 991/4704/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90484368> (дата звернення: 05.01.2021);
8. Ухвала Держинського районного суду м. Харкова від 14 серпня 2020 року по справі № 638/19508/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91026467> (дата звернення: 05.01.2021).
9. Расчотнов С.В. Зупинення досудового розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / МВС України, Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016. 237 с.

Hovorun Ye.O. SUSPENSION OF TIME LIMITS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

The article is devoted to the specification of time limits of pre-trial investigation. It is confirmed that since the moment of a suspension order till a renewal order, limits of the pretrial investigation do not proceed. The correctness of the calculation of time limits, provided that the pre-trial investigation is suspended, is necessary for the calculation of the total flow of the pre-trial investigation in criminal proceedings.

It is emphasized that the criminal procedural legislation regulates the suspension of criminal proceedings, distinguishing between the concepts of “search for a suspect” and “suspension of pre-trial investigation”, which in turn are not identical. If the pre-trial investigation is suspended, the term of the pre-trial investigation shall be suspended for the time of making such a decision. But, in the cases, when prosecution announces the search for the suspect (without suspension of pre-trial investigation) investigative actions are taking place in general rules, time limits of pre-trial investigation keep going.

In the article the author pays attention to the fact that notification of suspicion is prerequisite for suspension of pre-trial investigation. Simultaneously, in case when two or several suspects participate in criminal proceedings, time limits of pre-trial investigation must be calculated separately for each suspect.

Also the author analyzes court practice in cases of appealing suspension order by participants in Criminal Proceedings. It is noted that, if Court satisfies a complaint and repeals suspension order, time limit from the

moment of suspension till its cancellation must be included in time limit of pre-trial investigation. And when time limit of pre-trial investigation has ended prosecution must close criminal proceeding in accordance with Article 284 CPC (Criminal procedure code) of Ukraine. Proposed, if such cases are taking place prosecution should initiate extending of time limits for pre-trial investigation.

Key words: *time limits, pre-trial investigation, calculation of time limits of pre-trial investigation, suspension of time limits of pre-trial investigation, suspect.*